125897 ـ تشهد اخیر را فراموش کرده و سلام داده است

سوال

حکم نماز کسی که برای تشهد پایانی نشسته ولی لفظ تشهد را فراموش کرده چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولا:

تشهد پایانی و نشستن برای آن دو رکن از ارکان نمازند که نماز بدون آن‌ها درست نیست.

در زاد المستقنع در بیان ارکان نماز آمده است: و تشهد پایانی و نشستن برای آن.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ در شرح آن می‌گوید: «این سخن وی که و تشهد پایانی این رکن دهم از ارکان نماز است.

دلیل آن حدیث عبدالله بن مسعود ـ رضی الله عنه ـ است که گفت: ما پیش از آنکه تشهد بر ما فرض شود می‌گفتیم: السلام علی الله من عباده (سلام بر الله از سوی بندگانش) السلام علی جبرائیل ومیکائیل (سلام بر جبرئیل و میکائیل) السلام علی فلان و فلان (به روایت دارقطنی با سند صحیح). شاهد در این حدیث، لفظ پیش از آنکه تشهد بر ما فرض شود است.

حال اگر کسی بگوید: تشهد اول هم تشهد است اما با این حال پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ آن را ترک گفت و با سجدۀ سهو جبران کرد و این حکم واجبات است [که در صورت فراموشی با سجدۀ سهو جبران می‌شوند] مگر تشهد دوم مانند تشهد اول نیست؟

پاسخ: نه، زیرا اصل بر این است که هر دو تشهد فرض بوده اما تشهد اول بر اساس سنت از فرض بودن خارج شده چرا که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ وقتی [از روی سهو] ترکش کرد آن را با سجدۀ سهو جبران کرد، در نتیجه تشهد دوم بر همان فرض بودن خود است و رکن باقی می‌ماند.

و آن‌جا که می‌گوید: نشستن برای آن این رکن یازدهم از ارکان نماز است، یعنی نشستن برای تشهد پایانی، یعنی اگر فرض کنیم که از سجده بلند شود و تشهد را ایستاده بخواند برایش کافی و مُجزی نیست زیرا یک رکن را ترک کرده، یعنی نشستن برای تشهد را و باید حتما بنشیند و خود تشهد هم در حال نشستن باشد، زیرا گفته است و نشستن برای آن بنابراین نشستن

را به تشهد نسبت داده تا از آن فهمیده شود که تشهد باید در خود نشستن ادا شود» (الشرح الممتع: ۳/ ۳۰۹).

ثانیا:

قاعده در مورد کسی که رکنی از ارکان نماز را ترک کرده این است که لازم است آن را انجام دهد وگرنه نمازش صحیح نیست.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید: ارکان، لازم‌تر و مورد تاکیدتر از واجب است اما با آن از این جهت متفاوت است که رکن با سهو ساقط نمی‌شود و واجبات با سهو ساقط می‌شود و سجود سهو آن را جبران می‌کند به خلاف ارکان؛ برای همین کسی که رکنی را فراموش کند نمازش صحیح نیست مگر آن‌که انجامش دهد.

و می‌گوید: دلیل این‌که ارکان با سجدهٔ سهو جبران نمی‌شود این است که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ وقتی در نماز ظهر یا عصر پس از دو رکعت سلام داد، [بعد از آن] کاملش کرد و آن‌چه را ترک کرده بود انجام داد و آن‌چه را ترک گفته بود به جا آورد و سجدهٔ سهو را انجام داد و این دال بر آن است که ارکان با سهو ساقط نمی‌شود و باید حتما انجامش داد (الشرح الممتع: ۳/ ۳۱۵، ۳۲۳).

بر این اساس، کسی که تشهد پایانی را فراموش کند و سلام دهد اگر مدتی طولانی از نمازش نگذشته برمی‌گردد و می‌نشیند و تشهد را انجام می‌دهد و سلام می‌دهد و سپس سجدهٔ سهو را انجام می‌دهد و دوباره سلام می‌گوید. اما اگر مدتی طولانی از نمازش گذشته نمازش را دوباره ادا می‌کند.

والله اعلم